МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ : ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ

до 80-річчя від дня народження

доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова

матеріали

всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса

2026

УДК 340
DOI: https://doi.org/10.32837/11300.33882

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції: пролегомени правової інноватики (до 80-річчя від дня народж. д.ю.н., проф. Ю. М. Оборотова) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 верес. 2026 р.). Одеса : НУ «ОЮА», 2026. 290 с. URL: https://doi.org/10.32837/11300.33882

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

6. Клімова Г. П. Свобода як цінність правової культури. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід :* зб. тез ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 трав. 2021 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Вектор, 2021. С. 32–36.

Ключові слова: право, культура, суспільство, сім'я, сімейні цінності, свобода, рівність, відповідальність.

Key words: law, culture, society, family, family values, freedom, equality, responsibility.

Щенсна Ірина Олександрівна

адвокат Адвокатського бюро «Іванченко та партнери»

DOI: https://doi.org/10.32837/11300.33955

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Традиційна теорія щодо правової культури, у тому варіанті, який склався у вітчизняній і зарубіжній юриспруденції протягом другої ХХ ст., побудована навколо кількох стійких характеристик: знання права, ціннісного ставлення до нього, усвідомлення власних прав і обов'язків та здатності до правомірної поведінки. Ця модель є описово точною для правових культур, у яких правова поведінка особи переважно пов'язана з усвідомленими, відносно рідкісними актами взаємодії з правом – укладанням договору, зверненням до органів влади, участю у судовому провадженні. Вона, однак, виявляється методологічно недостатньою тоді, коли особа щодня вчиняє сотні дій, що мають потенційне юридичне значення – не усвідомлюючи при цьому, що діє у правовому полі. Саме така ситуація є типовою для інформаційного суспільства, де правова поведінка дедалі частіше здійснюється не як спеціально прийняте правове рішення, а як частина рутинної цифрової комунікації. Сучасні науковці влучно зазначають, що інформатизація поглиблює демократизацію суспільства, посилює активність та впливовість інститутів громадянського суспільства,

сприяє транспарентності державної влади і місцевого самоврядування, що безперечно позитивно впливає на правову систему і є здобутком правової культури нашого часу [1, с. 77].

В умовах становлення інформаційного суспільства в особи формуються ціннісні правові оцінки, орієнтації та установки, зміст і характер яких значною мірою визначаються особливостями цифрового середовища [2, с. 33]. Саме вплив цього середовища зумовлює структурний, а не кількісний характер змін у механізмі формування і прояву правової культури. Йдеться не просто про появу нових правових норм, яких особа має навчитися дотримуватися, а про принципову зміну середовища, у якому відбувається правова поведінка. Цифрове комунікаційне середовище перетворило пересічного користувача одночасно на споживача і виробника інформації, зняло практичні бар'єри між приватною і публічною комунікацією та радикально збільшило швидкість і масштаб поширення контенту. Дія, яка у доцифрову добу вимагала спеціальних ресурсів – публікація матеріалу, відтворення чужого твору, поширення інформації про третю особу – стала технічно тривіальною: вона здійснюється за лічені секунди, нерідко без усвідомлення самої події. Це і є вихідною точкою для постановки центральної наукової проблеми: якою є правова культура особи, для якої межа між юридично значущими і юридично нейтральними діями розмита до невидимості?

Одним із найбільш характерних феноменів правової культури інформаційного суспільства є розрив між технологічною доступністю і юридичною допустимістю поведінки. Можливість технічно здійснити певну дію – скопіювати зображення, зберегти файл, процитувати текст, поширити повідомлення, оприлюднити особисту переписку – нерідко сприймається як мовчазне свідчення того, що відповідна дія є правомірною. Правова система, однак, не встановлює дозволів за технічними критеріями. Авторське право охороняє твір незалежно від того, наскільки просто його скопіювати; право на приватність захищає персональні дані незалежно від їхньої фактичної доступності; право на захист ділової репутації не припиняється лише тому, що

платформа технічно дозволяє будь-які публікації. Цей розрив між тим, «що можна зробити», і тим, «що юридично дозволено», є не просто прогалиною у правових знаннях конкретних осіб – він є системною проблемою правової культури, породженою структурними особливостями цифрового середовища.

Окремого теоретичного осмислення потребує роль алгоритмічно організованого цифрового середовища у формуванні правової поведінки. Цифрові платформи структурують інформаційний простір у спосіб, що не є нейтральним: алгоритми визначають, яку інформацію особа побачить першою, які джерела будуть представлені як авторитетні, який контент отримає більшого поширення [3, с.753]. У такому середовищі правова поведінка особи формується не лише власними знаннями, цінностями і рішеннями, а й зовнішніми технологічними умовами, що задають когнітивне середовище прийняття рішень. Це зумовлює необхідність переосмислення традиційних уявлень про правову культуру, в основу яких покладено модель особи як свідомого та раціонального учасника суспільних відносин, здатного самостійно обирати між правомірною і протиправною поведінкою. В інформаційному суспільстві правова поведінка дедалі частіше формується внаслідок взаємодії внутрішніх переконань і правових установок особи із зовнішніми алгоритмічними впливами. Закономірності та правові наслідки такої взаємодії потребують окремого теоретико-правового осмислення.

З огляду на зазначені трансформації правову культуру інформаційного суспільства доцільно розглядати як особливу форму прояву загальної правової культури, що відображає здатність особи усвідомлювати юридичне значення своєї поведінки в інформаційному середовищі, співвідносити технологічно доступні способи дії з межами юридично дозволеного та відповідально реалізовувати власну свободу, поважаючи права й законні інтереси інших осіб. Ця дефініція не замінює традиційне поняття правової культури, вона описує специфічний прояв загальної правової культури у конкретному і структурно новому середовищі.

Сформульоване визначення дає підстави виокремити ознаки правової культури інформаційного суспільства, серед яких:

Цифрова опосередкованість – правові знання, цінності та установки особи реалізуються через технічні засоби, цифрові платформи й програмні інтерфейси. Вони не лише забезпечують можливість вчинення певної дії, а й визначають доступні способи поведінки, послідовність вибору та форму вираження волі користувача [4]. Внаслідок цього між правовим рішенням особи та його зовнішнім проявом постає технологічний посередник, здатний впливати на характер такого рішення.

Безперервність прояву – у цифровому середовищі правова культура виявляється не лише під час укладення договору, звернення до суду чи взаємодії з органами публічної влади. Вона реалізується у звичних інформаційних діях: публікації та поширенні контенту, використанні зображень і текстів, наданні персональних даних, прийнятті умов цифрових сервісів, коментуванні та веденні приватного листування. Правова поведінка в такий спосіб стає постійним складником інформаційної активності особи.

Юридична значущість повсякденних цифрових дій – значна частина дій, здатних породжувати юридичні наслідки, сприймається користувачем як суто технічна або комунікативна. Натискання кнопок «поширити», «завантажити», «прийняти» чи «опублікувати» зовні не нагадує традиційного юридичного акта, хоча може означати надання згоди, прийняття договірних умов, поширення персональних даних або використання об’єкта авторського права. Тому правова культура передбачає здатність розпізнавати юридично значущі ситуації серед рутинних цифрових дій.

Критичне сприйняття інформації – правомірна поведінка в інформаційному середовищі потребує не лише знання правових приписів, а й здатності оцінювати походження та достовірність інформації, перевіряти її джерела, розрізняти факти й оцінні судження, виявляти маніпулятивний контент, а також визначати правовий режим відповідної інформації. Її критичне

опрацювання стає необхідною передумовою прийняття обґрунтованого рішення щодо подальших дій.

Вплив алгоритмів на правову поведінку – формування і прояв правової культури відбуваються в інформаційному просторі, структурованому алгоритмами цифрових платформ. Системи рекомендацій та автоматизована модерація впливають на те, яку інформацію особа отримує, як її оцінює та які варіанти поведінки сприймає як доступні або бажані. Такий вплив не усуває свободи вибору, проте має враховуватися під час пояснення механізму формування правової поведінки.

Передбачення юридичних наслідків – правова культура інформаційного суспільства передбачає здатність особи оцінювати не лише допустимість певної дії, а й можливі юридичні наслідки її вчинення. Користувач має враховувати, що оприлюднена інформація може бути скопійована, змінена, поширена серед невизначеного кола осіб та ін.. Відповідальна поведінка в цифровому середовищі тому потребує попереднього оцінювання пов'язаних із нею правових ризиків.

Масштабність і тривалість наслідків – незначна за способом учинення цифрова дія може спричинити масштабні та тривалі юридично значущі наслідки. Швидкість поширення інформації, невизначеність кола її одержувачів, складність повного видалення контенту та можливість його повторного використання істотно збільшують потенційний обсяг порушення. Рівень правової культури виявляється, зокрема, у здатності співвідносити технічну простоту вчинення дії з масштабом можливої шкоди.

Динамічність – зміст необхідних правових знань і моделей відповідальної поведінки змінюється разом із розвитком технологій, цифрових сервісів і способів інформаційної взаємодії. Тому правова культура інформаційного суспільства не може обмежуватися засвоєнням усталеного набору норм. Вона потребує постійного оновлення правових знань та осмислення нових способів використання технологій і пов'язаних із ними ризиків.

Отже, становлення інформаційного суспільства не змінює сутності правової культури, проте істотно трансформує умови її формування та прояву. У цифровому середовищі правова поведінка набуває безперервного характеру, опосередковується технологічними інтерфейсами й алгоритмами та дедалі частіше реалізується через повсякденні дії, юридичне значення яких не завжди є очевидним для особи. За таких умов правова культура не може обмежуватися знанням правових норм і готовністю їх дотримуватися, а має охоплювати здатність критично оцінювати інформацію, розмежовувати технологічну доступність і юридичну допустимість поведінки, визначати правовий режим цифрових об'єктів та передбачати масштаб і тривалість можливих юридичних наслідків. Саме поєднання правових знань, ціннісних установок, інформаційно-аналітичних навичок і відповідального вибору дає особі змогу свідомо реалізовувати власну свободу в цифровому середовищі, не порушуючи прав і законних інтересів інших осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тихомиров О.О. Правова культура в інформаційному суспільстві: до проблеми осмислення інформаційної культури. *Юридичний вісник*. № 3 (56). 2020. С. 74-80.

2. Макеєва О.М., Грищук М.М. Ціннісно-правові засади інформаційного суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2022. С. 32-35. URL: https://lsej.org.ua/4_2022/6.pdf

3. Lazer D., Swire-Thompson B., Wilson C. A normative framework for assessing the information curation algorithms of the Internet. *Perspectives on Psychological Science.* 2024. Vol. 19, Iss. 5. P. 749–757. URL: https://doi.org/10.1177/17456916231186779

4. Lessig L. Code and Other Laws of Cyberspace. 1999; *Code as Law.* 1999. 297 p.

Ключові слова: правова культура, інформаційне суспільство, цифрове середовище, правова свідомість, правові цінності, правова поведінка.

Key words: legal culture, information society, digital environment, legal consciousness, legal values, legal behavior.

Тіхонов Анатолій Миколайович
ПРАВОВІ МЕЖІ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ У ФУНКЦІОНУВАННЯ КРИТИЧНИХ ЦИФРОВИХ МЕРЕЖ 242
СЕКЦІЯ 4. ЮРИСПРУДЕНЦІЯ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНОМУ ПРОСТОРІ: МОВА, КУЛЬТУРА, СУСПІЛЬСТВО. 249
Смазнова Ірина Сергіївна
МОВА, ВЛАДА ТА КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В ЦИФРОВИХ МЕДІА: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ..... 249
Крижановська Тетяна Олександрівна
НОВЕ ТА ІННОВАЦІЙНЕ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ 253
Сумарокова Людмила Миколаївна
ПРО РОЗУМІННЯ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ 257
Кравченко Сергій Петрович
МІЖ АВТОРОМ І АЛГОРИТМОМ: ЮРИДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ПРОСТІР НОВОЇ СИНТАГМИ ПРАВА 262
Попелюк Вадим Павлович
МОВА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ЯК СПОСІБ ЮРИДИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ 270
Фляжнікова Ярослава Василівна
СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ: ВЗАЄМОДІЯ ПРАВА, КУЛЬТУРИ І СУСПІЛЬСТВА 275
Щенсна Ірина Олександрівна
ПРАВОВА КУЛЬТУРА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....279